

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ ΓΙΑ ΤΗΝ «ΚΟΙΝΗ ΓΝΩΜΗ»

του *Θανάση Τσακίρη*

Κοινή γνώμη είναι το άθροισμα ατομικών γνωμών, απόψεων και στάσεων πάνω σε ένα συγκεκριμένο θέμα που εκφέρεται από ένα σημαντικό ποσοστό των μελών της κοινωνίας.

Ο πρώτος θεωρητικός που μίλησε περί «κοινής γνώμης» ήταν ο Alexis de Tocqueville, ο οποίος συσχέτισε την άνθηση της δημοκρατίας στις ΗΠΑ της δεκαετίας 1830-1840 με τις αξίες, τις στάσεις και τις συμπεριφορές των πολιτών τους: «Να ασχολούνται με την κυβέρνηση της κοινωνίας και να συζητούν γι' αυτήν είναι η πιο σημαντική απασχόληση και, ούτως ειπείν, η μοναδική απόλαυση των Αμερικανών».¹

Το 1918 ο Αμερικανός κοινωνιολόγος Charles Horton Cooley τόνισε ότι η κοινή γνώμη είναι περισσότερο μια διαδικασία αλληλεπίδρασης και αμοιβαίας επιρροής παρά μια κατάσταση ευρείας συμφωνίας.² Ο επίσης Αμερικανός πολιτικός επιστήμονας V.O. Key διατύπωσε το 1961 την ερμηνεία ότι η κοινή γνώμη είναι «οι απόψεις που έχουν τα άτομα και τις οποίες οι κυβερνήσεις θεωρούν φρόνιμο να λαμβάνουν υπ' όψη».³ Σύμφωνα με τον Key, η κοινή γνώμη συνδέεται με ζητήματα δημόσιου ενδιαφέροντος θέτει τα όρια της δημόσιας πολιτικής που μπορούν να αποδεχτούν οι πολίτες. Ορισμένες φορές μια κυβέρνηση βρίσκει πιο σημαντικές τις γνώμες μιας μερίδας μελών της κοινωνίας από κάποιας άλλης. Τέλος η γνώμη διαφέρει από την κρίση.

Η πολιτική κουλτούρα διαφέρει από τη γνώμη. Η πολιτική κουλτούρα αφορά τις παλιές αξίες, συμπεριφορές και ιδέες τις οποίες μαθαίνουν οι άνθρωποι και τις ενστερνίζονται και με βάση αυτές πορεύονται πολιτικά και κοινωνικά.⁴ Η κοινή γνώμη ως έννοια διαθέτει μια μακρά ιστορία. Στη διάρκεια της αρχαίας ελληνικής και ρωμαϊκής αυτοκρατορίας η κοινή γνώμη διαμορφωνόταν στους ανοιχτούς υπαίθριους χώρους στις αγορές, στα φόρουμ των πολιτών των πλατειών και στους χώρους της εκκλησίας του δήμου και των άλλων θεσμικών φορέων της πολιτείας. Στη διάρκεια των νεότερων χρόνων του Διαφωτισμού στη δυτική και της βόρειας Ευρώπης κι αργότερα στη Βόρεια Αμερική, η διαμόρφωση της κοινής γνώμης ελάμβαναν χώρα σε κλειστούς χώρους όπως ήταν τα αγγλικά καφενεία, οι

¹ Tocqueville A. de (1835/2003) *Democracy in America*. London, UK: Penguin σελ. 284.

² Horton Cooley Charles (1909): "The Theory of Public Opinion." Chapter 12 in *Social Organization*. New York: Charles Scribner's Sons, 121-134.

³ Key B.O. (1961) *Public Opinion and American Democracy*, New York: Knopf

⁴ Roskin Michael G., Robert L. Cord, James A. Medeiros, Walter S. Jones (2008) *Εισαγωγή στην πολιτική επιστήμη*. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο

αμερικανικές εκκλησίες της Νέας Αγγλίας και τα σαλόνια της Γαλλίας. Μέσα σε αυτούς τους ανοιχτούς κύκλους υψώνονταν νέες προσδοκίες, γεννιούνταν νέες ιδέες, εκκολάπτονταν νέου τύπου ηγέτες. Τέθηκαν τα θέματα του περιορισμού των εξουσιών του απόλυτου μονάρχη και της επέκτασης των εξουσιών των εκπροσώπων των πολιτών στη διαδικασία της διαβούλευσης και λήψης πολιτικών αποφάσεων στις εθνοσυνελεύσεις και στα κοινοβούλια, της λαϊκής κυριαρχίας και της γενικής θέλησης.

Οι κοινωνικοί επιστήμονες με τις έρευνες κοινής γνώμης προσπαθούν να ανακαλύψουν σε γενικές γραμμές «ποιος πιστεύει τι στην πολιτική». Προσπαθούν να αναδείξουν το «εξέχον», αυτό που ξεχωρίζει όσον αφορά είτε τη σπουδαιότητα κάποιων θεμάτων για τη διαμόρφωση της κοινής γνώμης είτε τα χαρακτηριστικά του κοινού που φέρει διάφορες απόψεις.

Οι πολιτικοί επιστήμονες κι ορισμένοι ιστορικοί έτειναν να δίνουν έμφαση στο ρόλο της κοινής γνώμης στην κυβέρνηση και στην πολιτική μελετώντας την επιρροή της στην χάραξη κι εφαρμογή της κυβερνητικής πολιτικής. Πράγματι, ορισμένοι πολιτικοί επιστήμονες θεωρούσαν την κοινή γνώμη ισοδύναμη με τη γενική θέληση που σημαίνει ότι μπορεί να υπάρχει μόνο μία κοινή γνώμη σε μια δεδομένη στιγμή. Αντιθέτως, οι κοινωνιολόγοι αντιλαμβάνονταν την κοινή γνώμη ως προϊόν κοινωνικής διάδρασης και επικοινωνίας. Σύμφωνα με αυτή την άποψη δεν μπορεί να υπάρχει μία κοινή γνώμη σε ένα ζήτημα παρά μόνο αν τα μέλη του κοινού μπορούν να επικοινωνούν μεταξύ τους. Ακόμη κι αν οι ατομικές τους απόψεις είναι αρκετά παρόμοιες οι πεποιθήσεις του δεν θα συνιστούν μια κοινή γνώμη μέχρι να αυτές μπορούν να μεταδοθούν σε άλλους με κάποιο τρόπο είτε μέσω του έντυπου τύπου, του ραδιοφώνου, της τηλεόρασης, του διαδικτύου είτε με την πρόσωπο με πρόσωπο συνομιλία ή με το τηλέφωνο. Από την άλλη οι κοινωνιολόγοι θεωρούν ότι είναι ενδεχόμενο να υπάρχουν πολλές κοινές γνώμες για ένα ζήτημα την ίδια στιγμή. Παρότι ένα σώμα γνώμης ενδεχομένως να είναι κυρίαρχο ή να είναι αντανάκλαση της κυβερνητική πολιτική αυτό δεν σημαίνει πως αποκλείεται το ενδεχόμενο να υπάρχει μια σειρά άλλων σωμάτων γνώμης πάνω σε πολιτικά θέματα, ή ακόμη να υπάρχουν κοινές γνώμες με όχι τόσο στενά πολιτικά θέματα. Η ίδια η φύση της κοινής γνώμης είναι διαδραστική, πολυδιάστατη και συνεχώς μεταβαλλόμενη σύμφωνα με τον Αμερικανό ερευνητή Irving Crespi.⁵ Τέσσερις προϋποθέσεις υπάρχουν για να μιλάμε για κοινή γνώμη. 1) Η ύπαρξη ζητήματος/διακυβεύματος 2) Ύπαρξη σημαντικού αριθμού ατόμων που εκφράζουν απόψεις για το διακύβευμα. 3) Πρέπει να υπάρχει ένα είδος συναίνεσης σε ένα μεγάλο μέρος των ερωτώμενων και απόψεων και 4) αυτή η συναίνεση πρέπει άμεσα ή έμμεσα να ασκεί επιρροή.

⁵ Crespi Irving (1997) *The Public Opinion Process: How the People Speak*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Οι περιβαλλοντικοί παράγοντες διαδραματίζουν έναν κρίσιμο ρόλο στην ανάπτυξη απόψεων και στάσεων. Πιο διάχυτη είναι η επίδραση του κοινωνικού περιβάλλοντος: της οικογένειας, των φίλων, της γειτονιάς, του χώρου εργασίας, της εκκλησίας, ή του σχολείου. Οι άνθρωποι συνήθως προσαρμόζουν τη στάση τους ώστε να είναι σύμφωνη με εκείνες που είναι πιο διαδεδομένες στις κοινωνικές ομάδες στις οποίες ανήκουν. Οι ερευνητές έχουν διαπιστώσει, για παράδειγμα, ότι αν ένα άτομο στις Ηνωμένες Πολιτείες, που θεωρεί τον εαυτό του φιλελεύθερο περιβάλλεται στο σπίτι του ή στο χώρο εργασίας του από ανθρώπους που πρεσβεύουν τον συντηρητισμό, είναι πιο πιθανό να αρχίζουν να ψηφίζουν συντηρητικούς υποψηφίους από ό, τι ο φιλελεύθερος του οποίου η οικογένεια και οι φίλοι μοιράζονται τις πολιτικές του απόψεις. Ομοίως, διαπιστώθηκε κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου ότι οι άντρες στο στρατό των ΗΠΑ, που μεταφέρονται από τη μία μονάδα στην άλλη συχνά προσαρμόζουν απόψεις τους για να συμμορφώνονται περισσότερο με εκείνες της μονάδας στην οποία μεταφέρθηκαν.